

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Димитрия Ангелова Маринкова:
на тема: *Типологически характеристики на езиковата ситуация в град Пловдив*,
представен за присъждане на научната и образователна степен „доктор“
по професионално направление 2.1 Филология (Български език – социолингвистика)

Биографични данни докторантката:

Димитрия Маринкова е завършила българска филология в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ през 2007 г., а през 2015 г. получава магистърска степен по „Актуална лингвистика“ в същия университет.

Участвала е в работата по два изследователски проекта: „Условните наклонения (потенциалис и евентуалис) в съвременния български език – значение, форми, употреби“, финансиран по НИД и „Перцептуална лингвистика“ (в рамките на SUMMIT).

Във връзка с изискванията Д. Маринкова е представила 3 публикувани статии по темата на дисертацията и служебна бележка за една статия под печат. Част от документацията е и авторефератът, който вярно и балансирано, но обобщено излага текста на разработката.

Дисертацията на Димитрия Маринкова е в обем от 260 стандартни страници – текстът включва увод, три глави, заключение и цитирана литература, като са използвани източници на български, английски и руски език.

В увода са посочени обектът и целите на изследването, подробно са дискутирани използваните методи, очертана е структурата на работата.

Още тук се проявява ясният и точен език на докторантката. По-голям интерес обаче представлява амбицията ѝ да комбинира различни подходи към темата. За мен до края това остава една от най-силните страни в работата.

Първата глава от дисертацията е теоретична. Направен е преглед на проучванията върху езиковите ситуации в отделни български градове и по-малки населени места, а в края на тази част са изложени подробно изводите на български автори и са дискутирани и изследвания на езикови ситуации по цялото земно кълбо.

Основен акцент бих искала да поставя на последователното обсъждане на отделните критерии за описание на езиковите ситуации, изведени в трудовете на В. Виноградов и Н. Мечковска. Вярвам, че те ще намерят място и в следващи разработки на други автори. Подходящ подход е представянето на основните опозиции в табличен вид. Това е нещо, което се наблюдава и на други места в текста на Димитрия Маринкова. Направените от нея обобщения излагат нагледно и ясно, което е от голямо значение, тъй като те се използват като основа за работата в други части от текста.

Принос в тази глава е дискусиата върху различните диалектни влияния върху речта на пловдивчани. Тяхното внимателно проучване е взето предвид при подбора на социалните променливи, изследвани в третата част на дисертацията. Анализът им се оказва особено важен, тъй като липсва проучване на речта в града от перспективата на диалектологията.

Особено интересна е **втората глава** от разработката. В нея върху много богат набор от данни и различни по характер източници се описва езиковата ситуация в град Пловдив. Открити са основните ѝ характеристики като многокомпонентна и многоезикова, стабилно неравновесна, еднopolюсна, хетерогенна и хетероморфна.

Четенето на този текст е истинско удоволствие поради множеството перспективи, умело комбинирани в изследването. Използвани са исторически и етнографски проучвания, спомени на пътешественици, данни за най-ранните заселвания на града, статистики от 5 преброявания.

В тази част от работата са привлечени данни от различни периоди, коментирани са най-ранните сведения за отделните общности и посочена е ролята на отделните етнически в развитието на града, като се акцентира върху динамиката на езиковата ситуация. Убедително е очертано намаляването на езиковото разнообразие, поставено е ударение върху съвременния български характер на Пловдив.

Друг интересен момент е картографирането на поселенията на отделните етноси и промените в тяхното съотношение през годините. Проследени са връзките на българите и останалите етнически групи – периодите на изолираност, враждебност, мирно съжителство и пр.

Пред очите ни се очертава мултикултурно общество, в което се смесват различни традиции. Текстът ясно показва, че с времето то става все по-хомогенно, но не е подмината актуалната тенденцията за намаляването на процентното съотношение на българския език в сравнение с първото преброяване през ХХІ в. Тези данни Д. Маринкова обяснява с емигрантските вълни. За мен тук възникна въпросът на какво се дължи отказът на значителна част от анкетираните да определят своя майчин език.

Важен принос на докторантката в тази част от работата е направеното анкетно проучване върху нагласите на пловдивчани относно честотата на използването на български, арменски, гръцки, езикът на евреите, турски, ромски и оценката за престижността на говорените езици. Резултатите от направеното допитване ясно очертават високия престиж на българския в града. Направени са основателни изводи за нагласите спрямо останалите общностни езици и коментирано е влиянието на общобългарски негативни стереотипи, при оценката на някои от тях.

В третата глава на изследването се излагат подробно вижданията за социолингвистичен маркер на М. Виденов и за социолингвистична променлива на Лабов. При дискутирането на различията между концепциите на двамата автори са привлечени и наблюденията на Кр. Алексова. В тази част на дисертацията чрез два метода (интервю и изчитане на предварително подготвен текст) при ползването на открит микрофон са проследени 10 особености в речта на пловдивчани.

И тук докторантката достига до интересни резултати. Убедителни са статистиките за висок брой на респондентите, които членуват имена от ж.р., завършващи на съгласна, с -тъ, вместо с -та (въпреки че гласната е под ударение). Това, струва ми се, вече е тенденция по цялата българска езикова територия. Също очаквано е доминирането на аористна основа на -ах/ъх, вм. книжовното -ох, като източна диалекта особеност.

Първият много важен и неочакван за мен извод е ограничената редукция неударено Е в И. Според статистиката на Д. Маринкова книжовният вариант се използва от една трета (точно 63, 36%) от най-младата група (15 – 30 г.). Основателни тук са изводите за по-лошото представяне на учащите: студенти и ученици, за които придържането към нормата все още няма толкова важно значение, както за завършилите и най-вече за тези, които използват езика в работна обстановка.

Напълно логично е наблюдението относно видимо по-големия брой отклонения при най-възрастните (60-80 г.). Маринкова го обяснява успешно с основното им участие в неформални мрежи, където престижната форма е неуместна поради неофициалния характер на общуването.

Друг интересен извод е липсата на меки съгласни пред предните гласни. Според данните не книжовният вариант (смекчените съгласни) се открива само при отделни информатори. Важен извод от описаното в тази глава емпирично изследване е високият авторитет на книжовната норма сред образованите пловдивчани. За разлика от респондентите на Лабов

(които се поделят според социалния си статус) при изследването на Д. Маринкова водеща е стратификацията по възраст и професията на респондентите, голяма част от които имат отношение към сферата на образованието.

При интерпретирането на част от резултатите Д. Маринкова посочва необходимостта от по-мощна проверка на нагласите. Това е още една силна страна на разработката – дисертацията очертава някои неясни зони, които изискват събиране на повече материал. Те вероятно ще станат обект на следващи проучвания.

Заключението повтаря по-важните изводи от изследването и ги синтезира в нова перспектива.

Дисертацията има важни приносите в няколко плоскости.

На първо място, в съчетаването на теоретичния и емпиричен подход при анализа на изключително богат материал. На второ място, в съчетаването на различни по характер данни (издирени, добре осмислени, обобщени), които осветляват в дълбочина езиковата ситуация в Пловдив от синхронна и диахронна гледна точка. Тук не просто е представена езиковата ситуация в съвременен Пловдив, но е очертана нейната динамика. Пиковите и спадовете при употребата на отделни общностни езици са изследвани от преброявания през 1884 г. до първата четвърт на ХХI в. Докторантката търси причините за всички промени и предлага убедителни хипотези.

На трето място, трябва да открия проведените емпирични изследвания (анкета и интервю), техния социолингвистичен анализ и важните и неочаквани изводи, които очертават нови тенденции в речта на пловдивчани и могат да бъдат използвани като основа за проучвания на други езикови ситуации в България.

Предвид всичко казано по-горе, **убедено гласувам за присъждане на научната и образователна степен „доктор“** на Димитрия Маринкова по направление 2.1. Филология (Български език – социолингвистика).